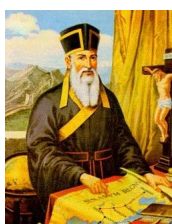

Nhä chúa Säi có óc täng đäi räng rãi cho phép các giáo sĩ dòng Tên đäc läp cä sä Häi An mà chữ quố c ngữ đäc ra đäi ở đäng Trong.

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quố c ngữ : cä häi canh tân đät näc bä bä lä cách đây 400 năm

Nhä u hä c giä coi cuän tä đän Annamiticum Lutsitanum et Latinum (Viät – Bä – La), công trình cäa giáo sĩ dòng Tên Alexandre de Rhodes đäc xuät bän täi Rome năm 1651, nhä bän khai sinh cäa chữ quố c ngữ. Nhä väy chä còn 1 tháng näa đän năm 2011 là chữ quố c ngữ đäc tròn 360 tuäi. Nhân đäp này tôi xin kä qua läch sä dòng Tên và nhäng hoät đäng näi bät nhät cäa nó ở nhäu näi trên thä giäi tä khi Dòng đäc thành läp cách đây gän 5 trăm năm cho đän ngày nay. Tôi cũng sä xin nói thêm là chữ Quố c ngữ là di sän quý báu nhät mà dòng Tên đã đä läi. Tiäc là các vua chúa thäi đó đã bä lä cä häi không biät dùng nó thay chä Hán đä thoát khäi lä thuäc Trung Quố c vä tä duy và canh tân đät näc.

Tóm tät läch sä Dòng Tên

Sinh trong mät gia đänh quý täc ngữäi Basque Y Pha Nho, vä sáng läp dòng Tên Ignace de Loyola (1491-1556) häi trä chä lo ăn chäi träc táng. Mäi nhäp ngữ đäc 8 ngày đã bä thäng trong trän vä đánh thành Pampelune. Trong thäi gian 1 năm näm chä vät thäng lành, ông suy nghĩ vä sä huyän bí cäa täo vät và đät nhiên cäm thäy có ở nä Chúa gäi nên ông đäi đän khi lành län hän đi hành häng ở thánh đäa Jerusalem träc khi trä vä häc các träng Đäi häc Alcalá, Salamanca Y Pha Nho và sau đó täi Paris häc Đäi häc Sorbonne. Năm 1534 cùng mäy đäng bän lên gò Montmartre ở Paris thä nguyän tä bä nhäc đäc, säng nghèo khä. Đäc thä phong linh mäc täi Venise năm 1537 và 3 năm sau (1540) chính thäc sáng läp Dòng Tên .

Tên tiäng Pháp cäa dòng là La Compagnie des Jésuites. Tiäng Viät gäi là Dòng Tên (tránh gäi tên Jésus sä phäm húy). Compagnie có nhäu nghĩa: ngoài nghĩa häi, đoàn (tiäng Anh gäi là The Society of Jesus), còn có nghĩa “Đäi quân”. Ông Loyola dùng nhäng täng quân sä đä muän nói dòng mình là mät đäi quân cäa Chúa Giê Su và mäi giáo sĩ là mät ngữäi lính cäa Chúa. Vä lãnh đäo Dòng (đäc chän sau mät cuäc bä u cä) mang danh hiäu là “ông Täng” (le Général). Tiêu chuän đäu tiên cäa dòng là phäi có óc phäc täng nhä ngữäi lính phäc täng ông

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quĩ c ngĩ

Tác Giả: Phong Uyen / Dân Luĩn

Thứ Năm, 02 Tháng 12 Năm 2010 07:32

tĩng. Tiêu chuĩn thĩ 2 là kiĩn thĩc: Mĩi chĩng sinh phĩi qua 1 thĩi gian ão tĩo rĩt lâu ãi, ít nhĩt là 10 năm: 2 năm tiũu chĩng viĩn. 3 năm hĩc triĩt và các ngành nhĩn văn, khoa hĩc. Thĩc tĩp ngoĩi ãĩ tĩ 3 ãĩn 5 năm. Trĩi lĩi ãĩ chĩng viĩn hĩc thêm 4 năm thĩn hĩc. Nhĩ ãĩĩ c ão tĩo kĩ lĩĩng nhĩ vĩy nĩn giĩo sĩ Jĩsũite nĩi cũĩng cĩ ãĩ kiĩn thĩc, ãĩc tĩnh và khĩĩnĩng ãĩ cĩ thĩ trong bĩt cĩ trĩĩng hĩp nĩi cũĩng cĩ thĩ thĩch ĩng vĩi mĩi trĩĩng nĩi mĩnh truyĩn ãĩo, cĩi tĩo xĩ hĩi theo hĩĩng cĩa ãĩng. ãĩng thĩi ãĩc tĩnh phĩc tĩng bĩ trĩn và thĩi quen nhĩn nĩi cũĩng giũp ngĩĩi giĩo sĩ ãĩng Tĩn sĩng mĩt cuĩc ãĩi mĩu mĩc ãĩ làm gĩĩng và giĩo huĩn tĩn ãĩ. Nĩi tĩm lĩi, ngĩĩi sĩng lĩp Hĩi ãĩn Jĩsũite muĩn ãĩng cĩa mĩnh là mĩt ãĩng ĩu viĩt, mĩt “ãĩi quĩn” ãĩng mĩnh vĩ mĩt giĩo lý và kiĩn thĩc ãĩ cĩ thĩ hoĩn thĩnh tĩt cĩ mĩi nhĩĩm vĩ ãĩĩc giĩo phĩ.

Hĩi ãĩu Ignace de Loyola muĩn ãĩng Tĩn chĩ cĩ mĩc tiũu ãĩm kiĩn thĩc thuyĩt phĩc nhĩng ngĩĩi theo ãĩo Phĩn thĩ hay ngĩĩi ngoĩi ãĩo trĩ vĩi Giĩo hĩi La Mã. Nhĩng cũĩng chĩnh lĩc ãĩ các thĩn hĩo tĩ nhĩ Messine (thuĩc ãĩo Sicile Ý) yũu cĩu ũng Loyola mĩ trĩĩng cho tĩnh (1548). Trĩĩng ãĩĩc nĩi tiĩng và kĩ tĩ ãĩ Āĩu chĩu ãĩng Tĩn thĩy cĩn thĩy ãĩi mĩc tiũu là ãĩo luyĩn mĩt tĩng lĩp trĩ thĩc cĩ khĩĩnĩng canh tĩn xĩ hĩi theo ãĩĩng lĩi Āĩng giĩo. ãĩng Tĩn tĩ ãĩ mĩ ra nhĩng trung tĩm ãĩi hĩc danh tiĩng cho tĩi ngĩy nay. Khi ũng Loyola mĩt năm 1556 ãĩng cĩ 1000 giĩo sĩ. Mĩt trĩm năm sau sĩ giĩo sĩ lĩn ãĩn 15000 vĩi 580 trĩĩng hĩc Āĩ, Á, Mĩ.

Nhĩng hoĩt ãĩng nĩi bĩt nhĩt cĩa ãĩng Tĩn tĩ khi mĩi ãĩĩc thĩnh lĩp

1° Hoĩt ãĩng mang nhĩĩu mĩu sĩc chĩnh trĩ Āĩu chĩu

ĩ Āĩu chĩu ãĩng Tĩn hoĩt ãĩng ãĩng vĩo thĩi kĩ cĩ nhĩng xũng ãĩt tĩn giĩo hoĩn lĩn vĩi chĩnh trĩ nĩn gĩp nhĩĩu sĩ chĩng ãĩi cĩa giĩi cĩm quyĩn vĩa chĩa cũĩng nhĩ giĩo hoĩng. ãĩng bĩ xũ ãĩi, giĩi tĩn, cĩ thĩy 30 lĩn:

ĩ Phĩp, năm 1563 ãĩng Tĩn mĩ Collège de Clermont cĩnh tranh vĩi ãĩi Hĩc Sorbonne lĩy hĩt sinh viĩn cĩa ãĩi hĩc nĩy vĩ khĩng nhĩng ãĩy giĩi mĩ cĩn ãĩy mĩĩn phĩ. Nhĩng ngĩĩi ghen ghĩt ãĩng Tĩn tĩm cĩ hĩi ãĩ triĩt hĩ ãĩng: Năm 1594 Jean Chatel mĩt cĩu hĩc sinh trĩĩng Clermont lĩy ãĩo ãĩm vĩa Henri IV. Lĩp tĩc trĩĩng bĩ ãĩng cĩa, các thĩy ãĩy bĩ ãĩ ãĩy, ũng thĩy Chatel thĩn hĩc bĩ treo cĩ xĩc bĩ vĩt ngoĩi bĩi. Mĩi ãĩn năm 1618 trĩĩng mĩi ãĩĩc vĩa Louis XIV cho phĩp mĩ lĩi vĩi tĩn là Louis Le Grand (bĩy giĩ là trĩĩng Trung hĩc sĩa soĩn thĩ ãĩi hĩc danh tiĩng nhĩt nhĩ nĩĩc Phĩp). Năm 1762 Trĩĩng lĩi bĩ ãĩng cĩa vĩ 1 ngĩĩi làm cĩng cho trĩĩng tĩn là Damien tĩnh ĩm sĩt vĩa Louis XV.

Nĩm 1750 khi Y Phĩ Nho và Bĩ ãĩo Nho kĩ hĩp uĩc chĩa nhĩu khu tĩ trĩ Paraguay Nĩm Mĩ ãĩng Tĩn huy ãĩng ãĩn bĩn xĩ lĩp quĩn ãĩi chĩng lĩi liĩn quĩn 2 nĩĩc nĩy. Bĩ ãĩo Nho trĩ ãĩi cĩm ãĩng Tĩn ãĩĩc hoĩt ãĩng Āĩ ãĩo Nho và mĩi lĩnh thĩ Bĩ ãĩo Nho trĩn thĩ giĩi.

Nĩm 1767, vĩa Y Phĩ Nho Charles III ra lĩnh bĩt 5000 giĩo sĩ ãĩng Tĩn và ãĩng cĩa 240 cĩ sĩ cĩa ãĩng, khĩng nhĩng ĩ chĩnh quĩc mĩ cĩn ĩ khĩp mĩi nĩi trĩn thĩ giĩi thuĩc thĩm quyĩn Y Phĩ Nho.

Nĩm 1773, cũĩng vĩ quĩ thĩnh cĩng Āĩng Quĩc nĩn nhĩng kĩ ghen ghĩt ãĩm phĩ vĩi Giĩo hoĩng là ãĩng Tĩn chĩp nhĩn tĩc thĩ cĩng tĩ tiĩn trĩi vĩi giĩo lĩ Āĩng giĩo. Giĩo hoĩng ra lĩnh

giới tán Dòng. Mãi đến năm 1814 Giáo Hoàng Pie VII mới cho lập lại.

2° Nhiệm vụ hoạt động “cách mạng” của công dân ở Mỹ châu

Mỹ Châu hoạt động nổi bật nhất của Dòng là đã đem về phía người Da đỏ Guarani ở Paraguay (Nam Mỹ) công việc khai thác dân Y Pha Nho và nhiệm vụ lập đoàn biệt lập người làm nô lệ. Dòng thành lập những thị xã trong công thức 38 “tiểu vũ trụ” (reductions) đem tới ra một số cư dân 110000 dân da đỏ trên một lãnh thổ rộng bằng nửa nước Pháp, đóng thuế cống cho vua Y pha Nho. Mỗi thị xã đều có khu nhà dân cư, khu công nghiệp gồm nhà thờ, tòa hành chính, trường học... cai trị bởi một hội đồng quản trị gồm người bản xứ và qua một cuộc bầu cử thị trấn. Tiếng bản xứ được dạy cho trẻ em. Học sinh được tiếp thu đức và có những hoạt động văn hóa như đi săn kách, ca hát... Trong xã hội mới người da đỏ bình đẳng không có kẻ giàu người nghèo. Không có án tử hình. Nhà nước lập quân đội gồm người bản xứ để chống cướp bóc nô lệ. Voltaire, Montesquieu và sau này Lafargue rồi cả K.Marx đều ngợi khen nước Cộng Hòa Ki Tô này. Thời gian tồn tại của nước này cũng được 181 năm, tới 1588 cho tới khi dòng Tên bị vua Y Pha Nho đuổi năm 1769.

3° Ở Viễn Đông dòng Tên chinh phục các vua chúa bằng kiến thức khoa học và kỹ thuật:

Nhiệm vụ của Viễn Đông theo truyền thống Khổng Mạnh như Nhật Bản, Trung Hoa và Đại Việt (Việt Nam), dòng Tên góp phần tích cực công việc giáo dục và vì được coi là môn học bí ẩn những ý tưởng trái ngược với quan niệm Quân phụ phục cả Khổng Tử khiến triều đình xã hội có thể bắt đầu đổi mới. Để qua một giai đoạn này các giáo sĩ dòng Tên tìm cách đem đến các vua chúa, đem những môn học và những kiến thức khoa học và kỹ thuật công nghệ hiện các vua chúa để được tin dùng. Một khi đã được sự bảo trợ của các vua chúa, các giáo sĩ cũng dễ dàng xin được phép truyền đạo trong dân chúng.

Vấn đề là tuy cùng một văn hoá, hoàn cảnh chính trị 3 nước Nhật Bản, Trung Hoa và Đại Việt hoàn toàn khác nhau nên để quản trị nước Nhật là phải biết tùy nghi mà hành động. Về lãnh đạo dòng Tên biết vậy nên đã chọn lựa và cũng qua các nước này những vị giáo sĩ ưu tú như: François Xavier (Nhật Bản), Matteo Ricci (Trung Hoa), Alexandre de Rhodes (Đại Việt).

Tôi xin kể những hoạt động của 3 vị này

Nhật Bản:

François Xavier (y Javier) (1506-1552) sinh ở Navarre xứ Basque sau bị Y Pha Nho chiếm. Thù ghét Y pha Nho nên năm 18 tuổi qua Pháp học Đại học Sorbonne. Cùng Ignace de Loyola sáng lập Dòng Tên. Được Loyola cử đi truyền giáo ở Goa thuộc địa Bồ Đào Nha năm 1542. Trong những lần đi Malacca (Mã lai) gặp nhiều người Nhật nên nuôi ý định đi truyền giáo ở Nhật. Ngày 15-8-1549 ông lên một chiếc thuyền Trung Quốc đi tới tỉnh Kagoshima bên Nhật. Ở tỉnh này ông thường trao đổi ý kiến và bàn luận với một vị cao tăng Nhật. Sau đó ông đi Kyoto tiếp xúc với các nhà sư Nhật trước khi đi đến vùng Yamayuchi lập nhà thờ và lập Funai trên đảo Kyushu. Năm 1552 nghe lời khuyên của các nhà nho Nhật là môn học hóa được nhiều người Nhật theo thì trước hết phải thuyết phục được người Trung Quốc, ông lên 1 chiếc thuyền đi Quảng Châu và bắt đầu truyền giáo khi tới.

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quốc ngữ

Tác Giả: Phong Uyen / Dân Luận

Thứ Năm, 02 Tháng 12 Năm 2010 07:32

Trong thời gian ngắn này Nhật ông Xavier đem hóa đấng nhi u ng theo đ o trong số các quan chức nh Shogun (T ng quân, M c chúa) Otomo và nhi u daimyos (đ i danh)). Cũng nh v y mà đ o Thiên chúa trong thời gian này đ c truy n bá r t mau chóng nh t là t nh Nagasaki, n i mà Dòng Tên còn đ c phép đ c quy n mua bán t l a. Tr trêu thay Nagasaki n i có nhi u ng theo đ o Công giáo nh t cũng là n i ch u trái bom nguyên t 400 năm sau.

Đ c k l ch s truy n giáo Nhật m i th y các m c chúa Nhật không thi n c n nh các vua chúa Việt Nam th i y: Các m c chúa và các nhà truy n giáo dòng Tên đ t quan h trên nguyên t c trao đi đ i i: cho quy n gi ng đ o mi n là đ ng l n t i chính tr và các giáo sĩ ph i giúp các M c chúa sủng ng, cách đóng thuy n, trang b các tàu thuy n c a Nhật đ ng c đi bi n. Nh v y mà th ng thuy n Nhật b n có m t c cùng Đông Nam Á: Đài Loan, Phi Luật Tân, Nam D ng và nh t là Việt Nam (H i Phòng, Ph hi n, H i An, Đà N ng....) M c chúa Mobunaga (1534-1582) l i còn l i đ ng đ o m i Tây ph ng đ khuyh đ o nh ng giáo phái Ph t giáo mà ông ghét. M c chúa Hideyoshi (1536-1598), tuy ra l nh gi t 26 ng i Kitô giáo Nhật nh ng v n s ng ái dòng Tên nên cho phép các th ng thuy n Bồ Đào Nha đ a vào th l c dòng này đ c buôn bán Nagasaki (coi phim Shogun). S đ k và tranh giành th tr ng gi a ng i Hòa Lan theo Th ph n và ng i Bồ Đào Nha theo Công giáo cũng đ c các m c chúa khai thác đ chia r nh ng ng i Tây ph ng v i nhau. Ch b t đ u t M c chúa Tokugama Iyasu (1543-1616), khi th y có th giao thi p th ng v i các vua chúa và các nhà c m quy n vùng Đông Nam Á (k c Phi Luật Tân thu c Y Pha Nho) không c n s môi gi i c a các nhà truy n giáo, đ ng th i nh ng k thu t đóng tàu, đi bi n không còn gì là bí m t n a, m i c m đ o tr l i. Chính sách l i đ ng nh ng hi u bi t c a Tây ph ng r i v t chanh b v có t th i các m c chúa m y trăm năm tr c Minh Tr và v n ti p t c cho t i ngày nay.

Trung Hoa:

Matteo Ricci: G c ng i Ý. Sinh năm 1552. Ch ng sinh Dòng Tên năm 1571. Sau khi đ c th phong linh m c Matteo Ricci theo v t chân c a François Xavier qua Trung Qu c, coi Trung Qu c là n i truy n giáo lý t ng vì không có nh ng đ o giáo nh đ o H i, c n ph i đ u tranh m t m t m t còn, và là n i 2 n n văn minh văn hoá Trung Qu c và Âu Tây có th hoà h p b sung nhau. Ngay khi m i t i Macao tháng 8 năm 1582, ông đã lo h c ti ng Tàu và khi đ c c Tri u Thanh Ph g n Qu ng châu cùng v i m y nhà truy n giáo khác, ông m i T ng Đ c L ng Qu ng và các quan chức t i Tri u Thanh Ph đ trình bày r t nhi u đ ng c nh đ ng h , máy móc, đ a bàn đ a c u , ng kính thiên văn v.v... đ m t Macao qua và sau đó dùng làm quà bi u xén đ l y lòng các v đó. Tri u Thanh ph , ngoài thì gi nghiên c u và ch t o máy móc Ricci còn lo h c T Th Ngũ Kinh đ bàn cãi v i các nho sĩ v nh ng đ i m t ng đ ng gi a Ki Tô giáo và Nho giáo. Ông nghe l i khuyen c a các v này t b áo thầy tu m c áo nho sĩ. Năm 1593 ông đ ch T th Ngũ Kinh ra ti ng La tinh r i ki m cách đi Bồ c Kinh xin vào tri u ki n Vua. Mu n t i Bồ c Kinh ph i qua nhi u ng i đ n ti n và ph i đi Nam kinh tr c. Ông t i Nam Kinh ngày 31 tháng 5 1595 nán l i nhà m t thân h u là ông quan h Hoàng (Wang Zongming) cho t i tháng 9 m i đi Bồ c Kinh. Nh ng B c Kinh ông không tìm đ c m t v tri u th n nào thân c n vua đ ti n đ n ông vào tri u ki n. Ông đành tr l i Nam Kinh mua nhà t a l c t i nghiên c u đ y h c cho t i năm 1601 đ i V n L ch m i đ c tr l i Bồ c Kinh và s ng đó cho t i khi ch t (1610). Ông đ c nhà vua cho đ t táng và cho m t cái chùa đ các cha dòng Tên .

Ông Matteo Ricci l y tên Hán là Lý Mã Đ u tr thành m t nhà nho không khác gì m t nho sĩ

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quĩ c ngĩ

Tác Giả: Phong Uyen / Dân Luĩn

Thứ Năm, 02 Tháng 12 Năm 2010 07:32

Trung Quĩc, viĩt rĩt nhiũu sách khoa hĩc bĩng chĩ Hán dĩng Vua nhĩ cuĩn Nhĩng nguyên lý Euclide, cuĩn Bĩn đĩ – đĩa chí cuĩn Luĩn vĩ Tình bĩng hũu v.v..

Dĩĩi triũu đĩi nhĩ Thanh các giáo sĩ dòng Tên vĩn đĩĩc lũu dĩng và đĩĩc sĩng ái, nhĩt là dĩĩi triũu thĩnh trĩ Khang Hi: Các giáo sĩ dòng Tên giúp Vua trong sĩ giao thiĩp giĩa Trung Quĩc và nĩĩc Nga, giúp vĩ kiĩn trúc, thiĩn vĩn, nghĩ thuĩt (tĩm ra men màu hĩng famille rose cho đĩ sĩ), vĩ bĩn đĩ Trung Quĩc v.v.. Dòng Tên chĩ bĩ thĩt sĩng dĩĩi Triũu Ung Chính và Cĩn Long. Sau đĩ, tĩ 1842 dĩn 1949 dĩĩc dĩng lĩi và dĩĩc phĩp mĩ trĩĩng ĩ Thĩĩng Hĩi (1842) mà trĩĩng Đĩi hĩc nĩi tiĩng nhĩt là trĩĩng Aurore (Rĩng Đĩng) nĩi rĩt nhiũu trĩ thĩc Trung Hoa dĩĩc đĩo tĩo. Tĩi nĩm 1850 Trung Quĩc đĩ cĩ 4 trĩĩng Đĩi hĩc dòng Tên khĩng kĩ nhĩng đĩi thiĩn vĩn, nhĩng trung tâm kĩ thuĩt... Cĩ sĩ ngĩĩc đĩi là chĩnh ỏc thiĩn cĩn cĩa giáo hĩi La Mã thĩi đĩy nhĩng ĩĩn cĩm sĩ thĩ cĩng tĩ tiĩn, đĩ làm khĩng lĩi hoĩt đĩng truyĩn giáo cĩa dòng Tên trong dĩn gian Trung Quĩc chĩ khĩng phĩi là vĩ cĩ sĩng ĩĩn cĩm tĩ triũu đĩnh.

Đĩi Viĩt:

Alexandre de Rhodes. Gĩc Do Thĩi tĩnh Aragon Y pha Nho. Őng thĩn sinh tĩn là Rueda chĩy trĩn Toĩn đĩn giáo qua ĩn trũ ĩ Avignon đĩt cĩa Giáo Hoĩng đĩi tĩn là Rhodes sau khi cĩi đĩo theo Công giáo. Alexandre de Rhodes sinh ĩ đĩt Giáo hoĩng nĩm 1591 nĩn là thuĩc dĩn cĩa Giáo Hoĩng chĩ khĩng phĩi là dĩn Phĩp (chĩ sau Cĩch mĩng 1789 Avignon mĩi thuĩc vĩ Phĩp). Hĩc dòng Tên ĩ Rome nĩm 18 tuĩi cho tĩi nĩm 1618. Sau khi đĩĩc thĩ phong đĩĩc cĩ dĩ Goa truyĩn đĩo. Hĩc tiĩng Bĩ Đĩo Nha ĩ Goa trĩĩc khi dĩ đĩn Macao cuĩi nĩm 1619. Đĩĩc dĩ dĩnh cĩ qua Nhĩt nĩn hĩc tiĩng Nhĩt ĩ Macao. Cho tĩi thĩng Tĩ nĩm 1622 tĩnh qua Nhĩt, thĩ đĩng vĩo lĩc lĩnh trĩc xuĩt các giáo sĩ cĩa Mĩc chĩa Tokagama dĩĩc thi hĩnh trĩĩt đĩ nĩn bĩ trĩn bĩo ũng phĩi đĩi hĩĩng dĩ Tourane (Đĩ Nĩng) nĩĩc Đĩi Viĩt vĩ dĩ đĩ đĩ cĩ sĩn cĩ sĩ dòng Tên tĩ nĩm 1615 cĩa 2 cha Francisco Buzomi và Diego Carvalho. Cuĩi nĩm 1624 cĩng 5 giáo sĩ dòng Tên khĩc ũng tĩi Faifo (Hĩi phĩ) nay gĩi là Hĩi An thuĩc Đĩng Trong dĩĩi triũu chĩa Sĩi (Nguyĩn Phĩc Nguyĩn). Chĩ trong vĩi thĩng, A. de Rhodes đĩ thĩng thĩo tiĩng Viĩt, lĩy tĩn Viĩt là Đĩc Lĩ và bĩt đĩu giĩng đĩo bĩng tiĩng nĩy. Őng cĩng bĩt đĩu lĩy lĩi nhĩng cĩng trĩn cĩa Francisco de Pina (1585-1625) đĩ tĩm cĩch phĩn ĩĩn tiĩng Viĩt bĩng chĩ La tĩnh.

Chĩa Sĩi khĩng chĩy nhiũu vĩ đĩo giáo mà chĩ quan tĩm nhiũu vĩ quan hĩ thĩĩng mĩi, đĩc bĩt là vĩi nhĩng nĩĩc ngoĩi. Nhĩ vĩy dĩĩi triũu chĩa Sĩi Faifo trĩ thĩnh mĩt hĩi cĩng quĩc tĩ.

Mĩi tĩi nĩm 1626 dòng Tên mĩi cĩ mĩt giáo sĩ ngĩĩi Ý tĩn là Giuliano Belditoni dĩ giĩng đĩo ĩ Đĩng ngoĩi (Đĩng kĩnh, Tonkin). Őng nĩy thĩn vĩn tiĩng Viĩt khĩ quĩ nĩn Dòng cĩ Đĩc Lĩ dĩ Đĩng Kĩnh, thay thĩ Belditoni. Nĩm 1627 dĩĩi triũu chĩa Trĩnh Trĩng, Đĩc Lĩ tĩi Hĩ Nĩi đĩm theo 2 mĩn quĩ đĩ biũu Chĩa là mĩt đĩng hĩ và mĩt cuĩn sách cĩa Euclide nĩi vĩ hĩnh cĩu. Đĩĩc lĩng Chĩa nĩn Đĩc Lĩ cĩ cĩ hĩi tĩi gĩn phĩ Chĩa và rĩa tĩi cho mĩt ngĩĩi em gĩi cĩa Chĩa vĩi tĩn là Catherine. Nhĩ Thĩ đĩu tiĩn ĩ Đĩng Ngoĩi dĩĩc Đĩc Lĩ xĩy dĩng nĩm ĩ đĩa phĩn Thanh Hoĩ. Nhĩng cĩng lĩc đĩ các quan lĩi hũu cĩn vua đĩa rĩ tĩn đĩn Đĩc Lĩ là giĩn dĩĩp nĩn ũng bĩ quĩn thĩc ĩ Hĩ Nĩi cho đĩn nĩm 1630 thĩ bĩ trĩc xuĩt rĩ khĩi Đĩng Ngoĩi. Trong thĩi gian 3 nĩm ĩ Đĩng Ngoĩi Đĩc Lĩ rĩa tĩi dĩĩc chĩng 7000 ngĩĩi.

Đĩc Lĩ trĩ vĩ Macao dĩy hĩc tĩ 1630 tĩi 1640 và bĩt đĩu tĩ 1640 dĩn 1645, dĩ dĩ lĩi lĩi Đĩng Trong 4 lĩn, phĩn nhiũu dĩĩc nhĩng gia đĩnh cĩ đĩo bao che hay ĩn trũ ĩ Faifo trong khu Nhĩt Bĩn. Lĩn thĩ hai, nhĩ sĩ mĩi giĩi cĩa các thĩĩng gia Nhĩt Bĩn và cĩa bĩ cĩng chĩa Minh Đĩc cĩ cĩa Chĩa Thĩĩng (Nguyĩn Phĩc Lan) cĩ đĩo tĩn là Marie, Đĩc Lĩ đĩm cĩ mĩt tũu đĩ biũu quan đĩu tĩnh là Őng Nghĩ Bĩ nĩn dĩĩc ĩ tĩ thĩng 1-1642 dĩn thĩng 9-1643. Nhĩng lĩn cuĩi

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quắc ngữ

Tác Giả: Phong Uyen / Dân Luận

Thứ Năm, 02 Tháng 12 Năm 2010 07:32

cùng khi trở lại Đàng Trong tháng 1-1644 thì bắt đầu biên giới giữa Đàng Trong và Đàng Ngoài và bắt đầu nghi ngờ là gián điệp nên bắt giữ và xử tử. Sau nhiều sự can thiệp của bà công chúa Marie Minh Đệ, án tử hình được xóa bỏ và bắt đầu ra khỏi Đàng Trong tháng 7-1645.

Sau khi trở về Macao ông đi nhiều vùng quanh Ấn Độ Dương và Trung Đông trước khi trở về Rome tháng 6-1649 để hoàn thiện cuốn từ điển Việt-Bồ-La và cho xuất bản. Ông mất ở Ba Tư năm 1660.

Số người François Xavier (sau được phong thánh) và Lý Mã Đệ (Matteo Ricci), cuốn sách của Đệ là lý giải khi họ đến vì phải sống chung với trong đám người chài lưới cùng khi chế không được các vua chúa, các giới quý tộc ái mộ 2 vị trên. Nhưng cũng vì sống 20 năm hòa mình trong quần chúng ở 3 miền đất nước, Trung, Nam, Bắc, nên tiếng Việt của ông là tiếng Việt của người dân, tiếng nôm na chế không phải tiếng Hán Việt thô phú của giới nho sĩ. Cuốn Từ điển Việt-Bồ-La của ông phải được coi là một công trình vĩ đại trong lịch sử văn hóa thế giới vì nhờ nó mà các nhà ngữ học biết được những từ ngữ tiếng Việt cách đây 400 năm. Ông cũng là người đầu tiên dùng 5 chữ, số, huy, h, i, ngã, nặng, để ghi thanh điệu tiếng Việt khi mới bắt đầu biết chữ quắc ngữ là biết được đúng tiếng Việt và nhờ vậy thành điệu tiếng Việt ở 3 miền Trung Nam Bắc mới ngày một thanh ngữ hơn.

4° Dòng Tên ngày nay

Với hơn 20000 giáo sĩ, dòng Tên đứng đầu thế giới trong số những dòng thuộc đạo Công giáo. Nhưng nếu nói về sự truyền giáo Đệ và học Cao Đệ và Trung Đệ mà Dòng Tên thì ít người biết 112 người trên thế giới, dòng này phải được coi là lớn nhất trong địa hạt giáo dục. Nhưng truyền giáo do dòng Tên thì ít người biết có danh tiếng quốc tế: Thí dụ như Đệ và Học Georgetown Miền Bắc Clinton và 2 bà bắt đầu truyền giáo, Madeleine Allbright của Clinton và Condo. Rice của Bush theo học. Số những nhân vật nổi tiếng trên thế giới trên địa bàn địa hạt chính trị cũng như văn hóa trong lịch sử cũng như hiện đại được đào tạo ở những truyền giáo dòng Tên không sao kể hết được: Chế của nước Pháp có nhà cách mạng Robespierre và thế giới này có Fidel Castro.

Ngoài địa hạt giáo dục, nhiều ông cha dòng Tên cũng có tiếng trong nhiều lãnh vực khác chính trị như ở Trung Nam Miền Bắc lý thuyết toán học địa lý phóng, đã có học hỏi coi là lý thuyết công nghệ sản xuất hình. Nhân vật nổi tiếng hiện tại Trung Quốc là một ông cha dòng Tên 93 tuổi được Chính phủ Trung Quốc phong làm giám mục Thượng Hải trái với ý của Tòa thánh Vatican.

Kết luận

Như chúa Sãi có óc thông minh đã sẵn sàng cho phép các giáo sĩ dòng Tên được lập các trường ở Hội An mà chữ quắc ngữ được ra đời ở Đàng Trong. Tiếng là sau đó các vua chúa Việt Nam, nhất là chúa Trịnh Đàng Ngoài, vì quá phụ thuộc duy Tàu, văn hóa Tàu, nên đã bắt đầu nhiều cuộc cải cách và Trung Quốc. Nhưng có học hỏi nên nhất đã bắt đầu là đã không nghĩ dùng chữ quắc ngữ, chế có 24 chữ cái, để thay thế chữ Hán, một thế chế thông ngữ ý gồm 80 ngàn chữ, khó mà có thể học và nhớ hết được. Chế Hán chế học ở Trung Quốc, một nước mà mọi miền nói một thế tiếng khác nhau chế có thể hiểu nhau bằng bút đàm. Nếu biết dùng chữ quắc ngữ ngay từ cách đây gần 400 năm để mọi người dễ dàng biết được biết viết, để phổ biến những thông ngữ và những kỹ thuật

Dòng Tên, Alexandre de Rhodes và chữ quốc ngữ

Tác Giả: Phong Uyen / Dân Luận

Thứ Năm, 02 Tháng 12 Năm 2010 07:32

mọi mặt của Tây phương, thì 2 miền đảng Trong và đảng Ngoài đã trở thành một quốc gia riêng biệt, nói cùng một tiếng Việt thuần nhứt, và đặt nền tảng của canh tân trỗi cựa Nhứt Bội của thời Minh Trị 250 năm. Việt Nam đã là một nước hùng mạnh nhứt nhì Đông Nam Á chỉ không nhờ bấy giờ vẫn nằm trong vòng cương ngoặt của Tàu và tể duy, kinh tế cũng như chính trị.